

## Стан сформованості мотиваційно-ціннісної компоненти професійної компетентності фахівців переробних і харчових виробництв

**Новікова Вікторія Євгенівна<sup>1</sup>**

Харківський національний технічний університет  
сільського господарства імені Петра Василенка, Харків, Україна  
E-mail: [yika16071974novikova@gmail.com](mailto:yika16071974novikova@gmail.com)  
ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-0403-3590>

Поряд із уже традиційними педагогічними напрямами, методами засобами сьогодні з'являються нові наукові розробки, які намагаються відповісти на сучасні екологічні, економічні виклики, соціальні, технологічні та інші зміни, що відбуваються у світі. Натомість залишаються невизначеними досить суттєві питання щодо формування професійних компетентностей фахівців переробних і харчових виробництв, зокрема визначення критеріїв сформованості як інтегральної компетентності, так і її компонентів.

Метою дослідження була розробка методики визначення стану сформованості мотиваційно-ціннісної компоненти професійної компетентності фахівців переробних і харчових виробництв.

Для визначення рівнів сформованості мотиваційно – ціннісного компонента професійної компетентності майбутніх фахівців переробних і харчових виробництв було використано адаптовані до нашого дослідження методики: тестування ціннісних орієнтирів особистості та тестування визначення здатності до самопізнання.

Експеримент дозволив встановити, що стан професійної компетентності фахівців переробних і харчових виробництв охоплює кілька компонент, однієї з яких є мотиваційно – ціннісна компонента. Результати опитування засвідчили недостатній (репродуктивний) рівень сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців переробних і харчових виробництв. Так, результати першого етапу експерименту (суцільного опитування) свідчать про те, що для більшості студентів важливим є отримання оцінок, а не знань. Мотиви самовдосконалення, систематичного професійного саморозвитку в більшості студентів не сформовані. Більшість студентів має суттєві труднощі у визначенні сутності та специфіки діяльності фахівців переробних і харчових виробництв, професійних завдань спеціалістів цієї галузі.

Результати другого етапу педагогічного експерименту свідчать про ефективність застосування тестової методики щодо визначення рівня сформованості мотиваційно-ціннісного компонента професійної компетентності фахівців переробних і харчових виробництв та необхідність розвитку мотиваційно-ціннісної компоненти підготовки майбутніх фахівців переробних і харчових виробництв, спрямованої на формування професійної компетентності.

**Ключові слова:** компетентність, професійна компетентність, стан сформованості професійної компетентності, мотиваційно – ціннісний компонент, фахівець.

**Вступ.** Сучасний фахівець переробних і харчових виробництв повинен відповідати всім вимогам, які до нього ставляться економічними та соціальними зрушеннями сучасного глобалізаційного світу, постіндустріальною економікою з переважанням наукоємних виробництв та зростаючим рівнем конкуренції на ринку праці. Саме тому інтегральною компетентністю майбутнього фахівця переробних і харчових виробництв Стандартом вищої освіти України від 18.10.2018 р. визначено «здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми технічного і технологічного характеру, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов у виробничих умовах підприємств харчової промисловості» (Стандартом вищої освіти України від 18.10.2018 р., наказ № 1125).

Відповідно до означеної мети перед вищою освітою стають актуальні завдання забезпечення якості вищої освіти і її відповідності вимогам ринку праці, підвищення мобільності студентів та, у свою чергу, вдосконалення професійного рівня педагогів. Уже сьогодні поряд із традиційними педагогічними напрямами дослідження, методами і засобами педагогічної діяльності з'являються нові науково-педагогічні розробки, які є відповідями на сучасні соціально-економічні зміни.

<sup>1</sup> старший викладач кафедри технологій переробних і харчових виробництв Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка

Водночас залишаються невизначеними досить суттєві питання щодо формування професійних компетентностей фахівців переробних і харчових виробництв, зокрема визначення критеріїв сформованості як інтегральної компетентності, так і її компонентів.

Основні положення компетентнісного підходу, як фундаменту сучасної освіти, досліджували вітчизняні й зарубіжні вчені: В. Бахрушин; Дж. Равен (2015); L. Salganik, D. Rychen, Urs. Moser & J. Konstant; M. Sielatycki (2011) та ін. Суть, структура, зміст, процеси становлення і розвиток професійних компетентностей фахівців різних галузей перебувають у центрі уваги таких учених, як Н. Бідюк (2005), І. Габенко (2018), Г. Удовіченко (2016) та ін. Питання процесу формування професійної компетентності майбутніх фахівців розглядали дослідники О. Бондаревська, В. Горчакова, Я. Карпінська, М. Матяш, О. Міщенко, І. Міщинська (2013), Ю. Сенько, Л. Фрідман, та інші. Досить щільно компетентнісний підхід розглянуто щодо підготовки фахівців з педагогіки, філології, історії, музики тощо. Натомість наперед ще відсутня у педагогічній літературі розробка компетентнісного підходу з підготовки фахівців харчової та переробної галузей. Підготовка фахівців кожної галузі має свою специфіку, тому необхідним є врахування завдань конкретної галузі під час визначення змісту освіти, організації освітнього процесу, вивчення професійної компетентності майбутніх фахівців, залишається не розробленою методика визначення стану сформованості професійної компетентності.

**Мета та завдання дослідження.** Визначити стан сформованості мотиваційно-ціннісної компоненти професійної компетентності фахівців переробних і харчових виробництв (за результатами експерименту, проведеного серед студентів першого курсу зі спеціальності 181 «Харчові технології»).

**Матеріали та методи дослідження.** Професійна компетентність фахівця – це сукупність якостей особистості, які пов'язані між собою, що передбачає бездоганне оволодіння теоретичними і практичними знаннями, навичками, вміннями застосовувати їх у своїй професійній діяльності; здатність творчо та нестандартно вирішувати професійні задачі та зростати, професійно самовдосконалюючись, прагнути до саморозвитку. Сучасна професійна освіта (Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту») зробила важливі кроки для забезпечення харчових і переробних виробництв кваліфікованими фахівцями. Забезпечення компетентнісного підходу до визначення змісту освіти та організації освітнього процесу – найважливіше завдання з обов'язковим моніторингом стану сформованості професійної компетентності майбутнього фахівця. Для визначення стану сформованості професійної компетентності фахівців переробних і харчових виробництв необхідно було насамперед визначити рівні розвитку цього феномену у студентів, здійснити кількісний та якісний аналіз стану сформованості професійної компетентності, а також фіксацію напрямів змін сформованості як професійної компетентності в цілому, так і її окремих компонентів.

Поняття «рівень» у педагогіці відображає діалектичний характер процесу розвитку особистості, що дозволяє всебічно зрозуміти предмет дослідження, всі його властивості, зв'язки й відносини. Це поняття застосовується для відображення послідовності змін, де наступні сходинки стану предмету є більш високою за ступенем організації порівняно з однією чи кількома попередніми сходинками (Бойчук, 2019).

Вважаємо, що професійна компетентність є інтегративною якістю особистості, свідченням високого розвитку її професіоналізму.

До професійних компетентностей фахівців переробних і харчових виробництв (Стандарт вищої освіти, 2018) належать:

- Здатність організовувати та проводити контроль якості і безпечності сировини, харчових продуктів із застосуванням сучасних методів.
- Здатність впроваджувати у виробництво технології харчових продуктів на основі розуміння сутності перетворень основних компонентів продовольчої сировини впродовж технологічного процесу.
- Здатність забезпечувати якість та безпеку продукції на основі відповідних стандартів та в межах систем управління безпечністю харчових продуктів під час їх виробництва і реалізації.
- Здатність проводити дослідження в умовах спеціалізованих лабораторій для вирішення прикладних задач.

Традиційно визначають три рівні сформованості професійної компетентності: репродуктивний (низький), частково – ініціативний (середній), творчий (високий). (Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту») Отже, наведене теоретичне підґрунтя дає можливість визначити показники та рівні сформованості кожного з компонентів професійної компетентності майбутніх фахівців переробних і харчових виробництв.

Для реалізації мети дослідження використано комплекс методів наукового дослідження: аналіз, синтез та систематизація, а також тестування для визначення рівня сформованості мотиваційно-ціннісного компонента за результатами педагогічного експерименту.

Основними компонентами професійної компетенції є мотиваційно-ціннісний, когнітивний, особистісно-рефлексивний та діяльнісний. У статті особливу увагу приділено рівню сформованості мотиваційно-ціннісного компонента як системоутворювального компонента. Мотиваційно-ціннісна компонента професійної компетентності майбутнього фахівця харчової та переробної промисловості є стрижневою в сучасному суспільстві, від її сформованості залежить стан здоров'я та добробут усього українського соціуму. Переважання суто ринкових орієнтацій практично в усіх галузях нашого суспільства, руйнування ціннісної системи, «розмитість» моральних принципів, що було характерним для функціонування сучасної економіки, вже призвели до майже катастрофічного стану окремих галузей та екології, ігнорування соціальних та етичних норм.

У сучасних умовах актуальним є формування нових ціннісних орієнтацій студентів – майбутніх фахівців харчового виробництва, які б відповідали вимогам їхньої професійної діяльності, характеризувалися усвідомленістю екологічних, економічних проблем сучасного суспільства та поєднували прагнення майбутніх фахівців до високого рівня професіоналізму та інноваційної діяльності з духовністю та високим рівнем культури.

**Результати дослідження.** Розглянемо мотиваційно – ціннісний компонент як один з цілої низки компонентів, які характеризують стан сформованості професійної компетентності фахівців переробних і харчових виробництв.

Сформованість мотиваційно – ціннісного компоненту є одним із складників частин професійної компетентності майбутніх фахівців. Саме спрямованість, яка орієнтується на певні здібності, формування професійних планів, самоаналіз, самооцінку й вимогливість до себе, виступає провідним мотивом навчання, який стимулює пізнавальну діяльність студентів. Професійно важливі якості, на погляд Е. Зеєра (Зеєр, 2018) і А. Маркової (Маркова, 2016), це багатофункціональні психологічні якості особистості, які впливають на продуктивність професійної діяльності.

Забезпечення позитивної мотивації до оволодіння майбутньою професією – це розвиток зацікавленості студентів до навчання, процесу здобуття знань в умовах ситуації зацікавленості; мотивація професійної та освітньої діяльності; формування ставлення до майбутньої професійної діяльності (Бойчук, 2019); формування потреби у професійному зростанні.

Для визначення рівня сформованості мотиваційно – ціннісного компоненту професійної компетентності майбутніх фахівців переробних і харчових виробництв було використано методики дослідження, розроблені автором: тестування ціннісних орієнтирів особистості та тестування визначення здатності до самопізнання. Метою експерименту було виявити та порівняти мотивацію навчання у майбутніх фахівців, основні мотиви освітньої діяльності, мотиви вибору професії та ціннісні орієнтації студентів в експериментальних та загальних групах (Гончаренко, 2015). Експеримент проводився серед студентів спеціальності 181 «Харчові технології» у Харківському державному університеті харчування та торгівлі, Харківському національному технічному університеті сільського господарства імені Петра Василенка та Харківському кооперативному торгово – економічному коледжі упродовж 2017 – 2019 років. Експеримент складався із двох етапів. На першому етапі в суцільному опитуванні за спеціальною, розробленою автором, анкетною було опитано 237 майбутніх фахівців. На другому етапі проводилося тестування у двох групах студентів першого та у двох групах другого курсу за методикою Т. І. Ільїної «Мотивація навчання у ВИШ, Тест «Вивчення мотивів освітньої діяльності студентів» А. Реан та В. Якунін (Ільїн: 434), тест «Самооцінка реалізації потреб студентів у розвитку та саморозвитку», адаптованих до професійних компетенцій майбутніх фахівців харчової та переробної промисловості до та після проведення педагогічних заходів щодо формування усталеної мотивації до професійної діяльності.

У закладі вищої освіти започатковується процес професійної ідентифікації майбутнього фахівця, який виражається у його ставленні до майбутньої професійної діяльності та формуванні подальших професійних планів.

**Обговорення результатів.** Дослідження засвідчило, що більшість респондентів обізнані з майбутньою професійною діяльністю зокрема, чим займаються фахівці переробних і харчових виробництв: 26,0% студентів уявляють свою майбутню діяльність, а 44,7% опитаних мають уяву про обраний фах. При цьому студенти бюджетної і контрактної форм навчання на одному рівні обізнаності з майбутньою професією.

Чверть студентів, які взяли участь в опитуванні, мають суттєві труднощі у визначенні сутності та специфіки діяльності фахівців переробних і харчових виробництв.

Зазначимо, що більшість респондентів планують після завершення навчання працювати за фахом. Це засвідчують такі дані: 25,4% «напевно» та 29,0% більше ніж за все планують працювати за фахом; 29,8% ще не визначились, натомість не заперечують такої можливості. Лише 14,1% студентів не пов'язують своє майбутнє з обраним фахом.

Мотивами отримання високих оцінок з відповідних дисциплін є такі:

- Бажання «закрити» сесію своєчасно – 76,3% студентів;
- Бажання отримати стипендію – 56,6% респондентів вважають цей мотив стимулом до навчання;
- Бажання отримання високих оцінок 38,5% студентів;
- Почуття відповідальності перед батьками – 35,2% студентів;
- Звикли добре навчатися – 24,9% респондентів.

Результати опитування засвідчили, що для студентів найбільшою цінністю в трудовій сфері (75,8%) є висока заробітна платня. Перспективи кар'єрного зростання є цінністю для 60,7% майбутніх фахівців, а для кожного другого студента (45,4%) має значення можливість творчої самореалізації в роботі. Біля третини респондентів (36,7%) цінують дружний колектив, а для чверті (28,3%) – важлива робота за фахом, для 14,3% необхідний престиж роботи.

Зокрема, більшість (65,4%) респондентів укладають в поняття «успіх» самореалізацію. При цьому кожен другий майбутній фахівець ототожнює з успіхом матеріальні вигоди (50,3%) і кар'єру (48,9%). При цьому для 16,2% опитаних важливий соціальний пакет, для 15,1% - гарне керівництво, для 14,3% - престижність роботи, для 12,2% - популярність компанії, її репутація. Кожен десятий майбутній фахівець (10,4%) цінує вільний графік по відношенню до місця проживання.

Натомість викликає занепокоєння відсутність у більшості частини (71%) респондентів бажання самовдосконалення, систематичного професійного саморозвитку. Наприклад, лише 25,2% респондентів самостійно прагнуть підвищити свій рівень знань.

Наступний етап експерименту передбачав виявлення зв'язку між мотивацією студентів та результатами навчання. Було обрано по дві рівноцінні групи студентів першого та другого курсів (по 30 осіб). Перша група – навчалась за традиційною програмою згідно Стандарту спеціальності (група А), у другій (група В) – систематично, на кожному занятті педагогом акцентувалось на взаємозв'язку навчальних матеріалів із вимогами та завданнями майбутньої професії, застосовувались активні методи викладання матеріалу. Особлива увага приділялась формуванню позитивних мотивів професійної діяльності майбутніх фахівців.



*Рівні сформованості мотиваційно-ціннісного компонента професійної компетентності фахівців переробних і харчових виробництв (другий етап експерименту, в %)*

**Висновки.** Результати опитування засвідчили недостатній (репродуктивний) рівень сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців переробних і харчових виробництв. Так, результати першого етапу експерименту (суцільного опитування) свідчать про те, що для більшості студентів важливим є отримання оцінок, а не знань. Мотиви самовдосконалення, систематичного професійного саморозвитку у більшості студентів не сформовані. Більшість студентів має суттєві труднощі у визначенні сутності та специфіки діяльності фахівців переробних і харчових виробництв, професійних завдань спеціалістів цієї галузі.



Результати другого етапу педагогічного експерименту свідчать про ефективність застосування тестової методики щодо визначення рівнів сформованості мотиваційно-ціннісного компонента професійної компетентності фахівців переробних і харчових виробництв та необхідність розвитку мотиваційно-ціннісної компоненти підготовки майбутніх фахівців переробних і харчових виробництв, спрямованої на формування професійної компетентності.

### **Література**

Бідюк Н. М. Підготовка бакалаврів технічного профілю в університетах Великобританії. *Шлях освіти*. 2005. № 2. С. 22-24.

Бойчук О. Ю. Stream-освіта як ефективний спосіб формування професійної комунікативної компетентності майбутнього кваліфікованого робітника в закладі професійної (професійно-технічної) освіти сфери послуг. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Збірник наукових праць. Випуск 54. Київ -Вінниця 2019. С.32-36.

Габенко І. М. Аналіз освітніх тенденцій та перспектив розвитку вищої технічної освіти. На прикладі «Харчових технологій». *Інженерні та освітні технології*. 2018. № 1 (21)

Діагностичні підходи до визначення стану духовного і морального здоров'я особистості: навчальний посібник / Укл. проф. М. С. Гончаренко, Е. Т. Карачинська, В. Є. Новікова. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна. 2015. 156 с.

Дж. Равен Компетентность в современном обществе. М.: Когито-Центр, 2015. 400 с.

Дяченко Л. Б. Аналіз результатів педагогічного експерименту з формування науково-дослідницької компетентності майбутніх техніків-технологів легкої промисловості у вивченні природничих дисциплін. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Збірник наукових праць. Випуск 54. Київ -Вінниця 2019. С.67-73

Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>.

Зеер Э. Ф., Павлова А. М. Психология профессионального образования: практикум. М.: Академия, 2018. 143 с.

Ільїна Т. І. «Мотивація навчання у ВИШ». Режим доступу: <http://kpnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/13/2014/01/>

Ільїн Є. П. Мотивація та мотиви. Тест «Вивчення мотивів навчальної діяльності студентів» А. Реан та В. Якунін. С. 434

Маркова А. К. Психология профессионализма. М.: Знание. 2016. 308 с.

Міщинська І. В. Особливості розвитку університетської освіти в Україні. Проблеми сучасної педагогічної освіти. *Педагогіка і психологія*. 2013. № 39 (4). С. 41-47. Режим доступу: [irbis-nbuv.gov.ua](http://irbis-nbuv.gov.ua)

Стандарт вищої освіти за спеціальністю 181 «Харчові технології» для (бакалаврського) рівня вищої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 18.10.2018р. №1125. С. 7-8.

Тест «Самооцінка реалізації потреб студентів у розвитку та саморозвитку». URL: <http://www.kpbl.org.ua/index.php/storinka-psikhologa/pedagogam/445-anketi-dlya-viznachennya-samorozvitku>

Sielatycy, M. Tworząc europejskie umysły. *Polis*. 2011. nr 35/36, s.70.

## **Proficiency markers of the motivation- and value-related components of the professional competence to be acquired by the specialists in the field of processing and food production**

**Novikova Viktoriia<sup>2</sup>**

*Kharkiv National Technical University of Agriculture, Kharkiv, Ukraine*

*The purpose of the research is to define the proficiency state of the motivation- and value-related components of the professional competence acquired by the specialists in the field of processing and food productions (based on the results of the experiment which involved the first-year students specialised in 181 "Food technologies").*

*To determine the proficiency of level of the motivation- and value-related components of the professional competence to be acquired by the future specialists in the field of processing and food productions we used*

<sup>2</sup> Senior Lecturer at the Department of Processing and Food Production Technologies at the Kharkiv National Technical University of Agriculture

*the methodologies adapted to our research: the testing of person's value-related reference points and the testing of person's capacity for self-discovery.*

*The experiment was aimed at revealing and comparing future specialists' motivation to study, basic reasons for educational activity, grounds for choosing a profession, and value-related orientations of the students constituting experimental and control (general) groups. The experiment involved the students specialised in 181 "Food technologies" in Kharkiv State University for Food Technologies and Trade, Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture and Kharkiv Cooperative Trade and Economic College. The experiment consisted of two stages.*

*At the first stage, 237 future specialists participated in the continuous questioning specially elaborated by the author. On the second stage, the first-year (two groups) and the second-year students (two groups) were tested according to the methodology "Motivation for study": test 1 "Studying the reasons of students' educational activity", test 2 "The necessities to develop students' self-evaluation". The future specialists in the field of processing and food production acquired the professional competencies during the pedagogical events facilitating the development of stable motivation for their professional activity.*

*The experiment allowed us to affirm that the professional competence demonstrated by the future specialists in the field of processing and food productions consists of some components, the motivation- and value-related component being one of them. On the whole, the results of the questioning confirmed the insufficient (reproductive) proficiency level which the future specialists of processing and food production demonstrated within the professional competence. The results of the first stage of the experiment (continuous questioning) testify that it is important for most students rather to get an appraisal than acquire knowledge. Most students failed to give any reasons for self-perfection or systematic professional development.*

**Keywords:** *competence, professional competence, proficiency markers of the professional competence, motivation- and – value-related components, specialist.*

---

### References

Bidiuk, N. (2005). Pidhotovka bakalavriv tekhnichnoho profilu v universytetakh Velykobrytanii [Preparation of Bachelor of Technical Profile at UK Universities]. *Shliakh osvity – The path of education*, (Vols. 2), (pp. 22-24) [in Ukrainian].

Bojchuk, O. (2019). Stream-osvita yak efektyvnyj sposib formuvannia profesijnoi komunikatyvnoi kompetentnosti majbutn'oho kvalifikovanoho robitnyka v zakladi profesijnoi (profesijno-tekhnichnoi) osvity sfery posluh. [Stream – education as effective method of forming of professional communicative competence of future skilled worker is in establishment of trade (vocational) education of service business]. *Zbirnyk naukovykh prats'. Suchasni informatsijni tekhnologii ta innovatsijni metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problem – Modern information technologies and innovative teaching methods in the training of specialists: methodology, theory, experience, problems.* (Vols. 54), (pp. 32-36) [in Ukrainian].

Habenko, I.M. (2018). Analiz osvitnikh tendentsij ta perspektyv rozvytku vyschoi tekhnichnoi osvity. [Analysis of educational tendencies and prospects of development of higher technical education]. *Inzhenerni ta osvitni tekhnologii – Engineering and educational technologies.* (Vols. 1 (21)) [in Ukrainian].

Dzh., Raven. (2015). *Kompetentnost' v sovremennom obshchestve [A competence is in modern society]*. Moscow: Kogito-Tsentr [in Russian].

Diachenko, L.B. (2019). Analiz rezul'tativ pedahohichnoho eksperymentu z formuvannia naukovodoslidnyts'koi kompetentnosti majbutnikh tekhniv-tekhnolohiv lehkoj promyslovosti u vyvchenni pryrodnychkh dystsyplin. [An analysis of results of pedagogical experiment is from forming of scientifically-research competence of future technicians-technologists of light industry in the study of natural disciplines]. *Suchasni informatsijni tekhnologii ta innovatsijni metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problem – Modern information technologies and innovative teaching methods in the training of specialists: methodology, theory, experience, problems.* (Vols. 54), (pp. 67-73) [in Ukrainian].

Honcharenko, M.S. (Ed.). (2015). *Diahnostychni pidkhody do vyznachennia stanu dukhovnoho i moral'noho zdorov'ia osobystosti. [The diagnostic going is near determination of the state of spiritual and moral health of personality]*. Kharkiv: KhNU imeni V. N. Karazina [in Ukrainian].

Il'ina, T.I. "Motyvatsiia navchannia u VYSh" [Motivation to study in HIGHER EDUCATION] Retrieved from <http://kpnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/13/2014/01/> [in Ukrainian].

Il'in, Ye.P. (2012). *Motyvatsiia ta motyvy. Test "Vyvchennia motyviv navchal'noi diial'nosti studentiv" A. Rean ta V. Yakunin [Motivation and motives. Test "Studying the motives of students' learning activities"]* in Ukrainian].

Markova, A.K. (2016). *Psikhologiiia professionalizma [Psychology of professionalism]*. Moscow: Znanie. [in Russian].

Mischyns'ka, I.V. (2013). Osoblyvosti rozvytku universytets'koi osvity v Ukraini. Problemy suchasnoi pedahohichnoi osvity. *Pedahohika i psykhohohiia – Pedagogy and Psychology*, (Vols. (39 (4)), (pp. 41-47). Retrieved from [irbis-nbuv.gov.ua](http://irbis-nbuv.gov.ua) [in Ukrainian].

Sielatycki, M. (2011) Tworzyc europejskie umysly. Vol. 35/36, p.70. [in Polish].

Zakon Ukrainy "Pro profesijnu (profesijno-tehnichnu) osvitu". [Law of Ukraine "On Vocational (Vocational) Education"]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua>

Standart vyschoi osvity za spetsial'nistiu 181 "Kharchovi tekhnologii" dlia (bakalavrs'koho) rivnia vyschoi osvity: Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 18.10.2018 [Higher education standard in specialty 181 "Food technology" for (bachelor) higher education level: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine from 18.10.2018]. (vol.1125), (pp. 7-8) [in Ukrainian].

Test "Samootsinka realizatsii potreb studentiv u rozvytku ta samorozvytku" [Test "Self-assessment of students' needs for development and self-development"]. Retrieved from <http://www.kpbl.org.ua/index.php/storinka-psykhologa/pedagogam/445-anketi-dlya-viznachennya-samorozvitku> [in Ukrainian].

Zeer, E. F. (2018). *Psikhologiiia professional'nogo obrazovaniia: praktikum. [Psychology of trade education: practical work]*. Moscow: Akademiia [in Russian].

Accepted: April 6, 2020

